

Xavier Pla, ed. *Proust a Catalunya. Lectors, crítics, traductors i detractors de la Recherche*. Barcelona: Arcàdia, 2016, 382 pp.

ARMANDO PEGO PUIGBÓ
Universitat Ramon Llull
apeco@filosofia.url.edu

El present volum, que té el seu origen en un col·loqui internacional que la Càtedra Josep Pla de Literatura i Periodisme de la Universitat de Girona va organitzar el 2016, recull un ampli ventall de contribucions al voltant de la petjada i el ressò que la *Recherche du temps perdu* de Marcel Proust, un dels cims canònics de la literatura europea del segle xx, ha deixat en la cultura i la literatura catalana des de gairebé el moment de la seva publicació fins a l'actualitat.

L'editor Xavier Pla presenta les fites principals d'aquest recorregut en la justificació introductòria, dins del marc de la realitat cultural i social de la Catalunya contemporània. La finalitat d'aquest llibre és, doncs, d'una banda cartografiar la recepció de l'obra proustiana i, de l'altra, gairebé més decisiva, traçar algunes de les línies de fons que han estimulat la creació literària en llengua catalana, a través d'una reflexió crítica de l'exemple i de les possibilitats narratives que la complexa categoria del temps que Proust va explorar ha generat en els escriptors catalans més reconeguts del segle xx.

Atès aquest objectiu, l'editor, amb bon criteri, organitza l'implícit fil cronològic d'aquest itinerari historiogràfic dins de sis grans blocs temàtics que porten respectivament per títols: «Experiències de lectura»; «Primeres lectures»; «Lectors i crítics»; «Creadors i recreadors»; «Ecos i ressons»; i «Relacions tòxiques». En la primera secció es troben algunes claus teòriques de lectura que l'obra de Proust pot continuar suscitant avui. Pere Gimferrer ressalta el fet que el protagonista de la *Recherche* assoleix el (re)descobriments de la seva identitat a través de l'experimentació de la llengua literària a la qual pertany: «Ha estat un escriptor que s'ha descobert ell mateix, en descobrir-se ell mateix com a escriptor, s'ha descobert ell mateix com a persona» (p. 61). En la busca d'aquesta revelació Antoni Marí crida l'atenció sobre la «memòria involuntària» de Proust com a element central de la constitució —en una versió encara romàntica que va discutir René Girard en *Mensonge romantique et vérité romanesque*— del «jo» de l'artista «que cerca l'expressió i que no arriba a establir mai cap relació amb el jo històric, mundà i contingent» (p. 65). En canvi, Oriol Ponsatí-Murlà, partint d'una reflexió sobre Bernat de Chartes i Michel de Montaigne, prefereix apuntar l'abast metafísic d'un Temps que a l'escriptura conjura i perllonga la radical caducitat de la memòria que, paradoxalment, la sosté.

«Primeres lectures» i «Lectors i crítics» presenten bàsicament l'acollida que la premsa catalana dels anys vint i trenta va dispensar a l'obra de Proust. Herbert E. Craig contrasta la recepció simultània de la *Recherche* a les pàgines dels diaris catalans i espanyols entre 1919 i 1935, així com ressalta els matisos i les inflexions, fins i tot les polèmiques, que,

mentre s'anaven publicant, mereixeren en les ressenyes peninsulars els successius volums proustians. En aquest context, Xavier Pla ofereix una reivindicació molt notable de la modernitat de la crítica literària d'Agustí Calvet, *Gaziel*, que situa a l'alçada europea d'Ernst Curtius i Leo Spitzer. Davant dels apropaments crítics de José Ortega y Gasset i d'Eugeni d'Ors, que no acabaren de comprendre la novetat proustiana, Pla exposa la llibertat i la clarividència del periodista que mostrava unes aptituds tan destacades amb «un gest intel·lectual i una actitud crítica que l'honoraven» (p. 120).

Més centrat en l'anàlisi de casos singulars, amb un to descriptiu majoritàriament, sense renunciar a exemplificacions estilístiques, la secció de «Lectors i crítics» selecciona les figures de Josep Pla, Ramon Esquerra i Maurici Serrahima. Antoni Martí estudia la reescriptura a la qual sotmet Pla les seves primerenques cròniques dels viatges que va fer a París i Madrid el 1920 i 1921 a *Notes sobre París i Madrid. Un dietari*. Hi exemplifica la incubació moral, literària i històrica d'un tipus de realisme que caracteritzaria *El quadern gris* i que troba les seves arrels en la lectura de Stendhal i Proust als anys 20, «perquè li permetien una refundació periodística del memorialisme literari i una refundació narrativa del periodisme» (p. 151). D'altra banda, Guillem Molla toca un aspecte medullar d'aquesta narrativa d'entreguerres: la seva tendència lírica i els jocs d'hibridació genèrica. Prenent com a punt de referència els comentaris de Ramon Esquerra, planteja aquests dos temes a partir de la consideració moral de l'obra d'art, assumpte que va afectar profundament la crítica literària catalana d'aquell moment. Finalment, Sílvia Coll-Vinent té el mèrit de rescatar un text inèdit sobre Marcel Proust de 1956, en francès, conservat al fons de Maurici Serrahima, per reconstruir l'impacte de la lectura de Proust al llarg de l'obra del crític català. Essent un dels més destacats proustians de la postguerra espanyola, en estreta relació amb Benjamin Crémieux, Serrahima va començar des de principis dels anys cinquanta, a més a més, a escriure un dietari titulat *Del passat quan era present*.

Les seccions «Creadors i recreadors» i «Ecos i ressons» agabellen un seguit de mirades sobre la petjada directa o indirecta de l'univers narratiu i tècnic de la *Recherche* en alguns narradors catalans de la categoria de Llorenç Villalonga o Mercè Rodoreda o de la singularitat de Miquel Àngel Riera o Pere Gimferrer, sense oblidar l'inclassificable geni de Salvador Dalí. Mentre que M. Carme Bosch ressalta l'entusiasme per Proust de les confidències epistolars i de les declaracions periodístiques, a més dels paral·lelismes que es poden traçar a la seva obra en conjunt, de l'autor de *Bearn*, Neus Penalba explora els ambigus i irònics homenatges que Rodoreda ret a Proust en algunes de les seves novel·les i relats, i «que podem resumir en quatre: l'ús de metàfores i metonímies sensorials com a eclosió del passat en el present, la narració com a recuperació d'una identitat perduda, el símil floral per descriure personatges femenins i el lligam entre la representació de la natura i la vocació de l'escriptor» (p. 221). Pere Rosselló esbossa amb precisió la sintonia estilística, estètica i vital amb Proust que es pot reconèixer en Miquel Àngel Riera. L'autor de *L'endemà de mai* hauria fet de la «memòria involuntària» un mecanisme fonamental per indagar la fugissera constitució del «jo» narratiu. D'altra banda, resulta molt interessant resseguir, com fa amb deteniment Vicent Santamaria, la canviant valoració que Salvador

Dalí va mostrar per l'autor de la *Recherche* al llarg de cinquanta anys, entre mitjan anys vint fins a finals dels setanta. Per últim, Eloi Grasset aprofita les referències proustianes al pintor Marià Fortuny per apuntar els trets palimpsèstics de la novel·la *Fortuny* de Pere Gimferrer (p. 310).

«Relacions tòxiques» és la secció que tanca aquesta col·lectània amb tres aportacions des del camp de la traductologia. Lluís M. Todó reflexiona sobre l'abast teòric d'una citació de Proust a *El temps retrobat*: «El deure i la tasca d'un escriptor són els d'un traductor». Josep M. Pinto i Valèria Gaillard ofereixen respectivament la seva experiència com a traductors de l'obra de Proust i fan unes indicacions sobre les dificultats sintàctiques que representa prendre determinades opcions en passatges concrets.

La lectura d'aquest volum ofereix, en resum, una panoràmica ampla i documentada sobre la recepció de l'obra magna de Marcel Proust a Catalunya. Articula amb coherència les tesselles d'un mosaic que no esgoten el tema, sinó que mostren la necessitat de seguir aprofundint la polifonia cultural que, amb contacte amb altres literatures europees, ressona al si de la mateixa literatura catalana i de la seva consolidada tradició moderna.